

Scenariusz cyklu lekcji języka polskiego na temat
Ballad i romansów Adama Mickiewicza

oprac. Olga Taranek-Wolańska

Lp.	Temat
1.	„Czucie i wiara silniej mówi do mnie” – w romantycznym świecie Jasia i Karusi
2.	Co się wydarzyło nad brzegiem Świtezi? <i>Świtezianka</i> Adama Mickiewicza
3.	„Zbrodnia to niesłychana, / Pani zabija pana” – wywiad z Adamem Mickiewiczem

Grupa docelowa: szkoła podstawowa, klasy VII–VIII

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:
  - rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju;
  - rozróżnia gatunki epiki, liryki, dramatu, w tym: pamiętnik, komedia, fraszka, sonet, pieśń, tren, ballada, epopeja, tragedia – i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich;
  - określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich.
2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:
  - interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia);
  - znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych.

II. Kształcenie językowe.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:
  - zna sposoby wzbogacania słownictwa

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: recenzja, rozprawka, podanie, życiorys, CV, list motywacyjny, przemówienie, wywiad;
- wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym skraca, streszcza, rozbudowuje i parafrazuje;
- formułuje pytania do tekstu.

IV. Samokształcenie.

1. Uczeń:

- rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji;
- uczestniczy w projektach edukacyjnych (np. tworzy różnorodne prezentacje, projekty wystaw, realizuje krótkie filmy z wykorzystaniem technologii multimedialnych);
- rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy;
- rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa kontrolowana
- ćwiczeń przedmiotowych
- przekład intersemiotyczny

Formy pracy:

- praca indywidualna
- praca w grupach
- praca całego zespołu klasowego

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do Internetu
- tablica interaktywna / tablica, pisak / kreda
- rzutnik

Temat 1: „Czucie i wiara silniej mówi do mnie” – w romantycznym świecie Jasia i Karusi

Cele operacyjne. Uczeń:

- charakteryzuje Karusię z ballady *Romantyczność*;
- opisuje sytuację przedstawioną w wierszu Adama Mickiewicza;

- nazywa uczucia towarzyszące głównej bohaterce;
- porównuje dwa światopoglądy – romantyczny i racjonalistyczny.

Przebieg lekcji

Faza wstępna

1. Nauczyciel wyświetla uczniom na rzutniku lub tablicy interaktywnej zdjęcie przedstawiające sztukę uliczną z Madery – drzwi z portretem Małego Księcia, tytułowego bohatera powiastki filozoficznej Antoine’a de Saint-Exupéry’ego. Prosi o wyjaśnienie przesłania: „Dobrze widzi się tylko sercem. Najważniejsze jest niewidoczne dla oczu”. Cytat jest pretekstem do rozmowy o roli uczuć i empatii w życiu człowieka.

„Dobrze widzi się tylko sercem. Najważniejsze jest niewidoczne dla oczu”

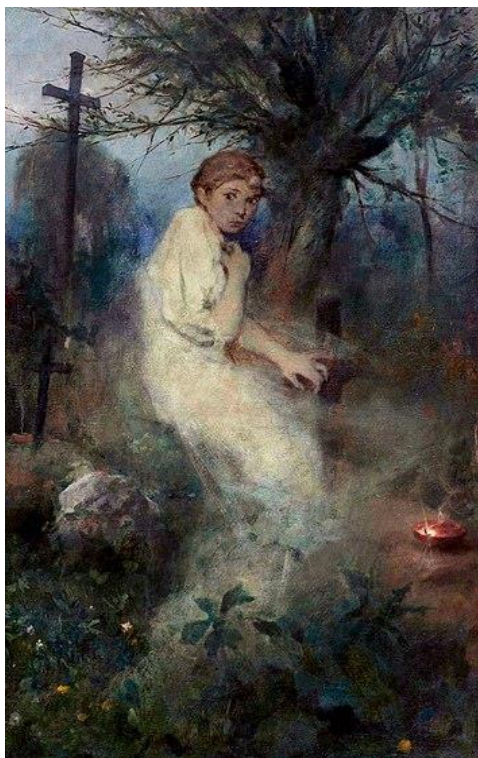
Antoine de Saint-Exupéry,
Mały Książę

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna

2. Nauczyciel wspomina uczniom, że w historii literatury wyróżnia się okresy literackie, w których szczególną rolę odgrywają takie czynniki jak: uczucia, emocje, wiara w zjawiska irracjonalne (nimfy, rusałki, duchy), fantastyka, folklor, wierzenia ludowe, tajemniczość, niezwykłość, miłość, bunt, natura. Jedną z takich epok jest romantyzm. Podane hasła można zapisać na tablicy.
3. Nauczyciel podaje uczniom temat lekcji i wyjaśnia, że poznają balladę Adama Mickiewicza pt. *Romantyczność* – utwór literacki z epoki romantyzmu.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie czytają z podziałem na role balladę *Romantyczność*.
2. Nauczyciel wyświetla na tablicy obraz Witolda Pruszkowskiego *Zaduszki* i prosi, aby uczniowie wynotowali z tekstu ballady Mickiewicza jak najwięcej informacji o Karusi.

Witold Pruszkowski, *Zaduszki*, 1888, Muzeum Narodowe w Warszawie, źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna

Karusia

3. Nauczyciel dzieli klasę na grupy. Uczniowie wypełniają wspólnie kartę pracy na temat ballady *Romantyczność*, a następnie porównują wyniki pracy, zwracając szczególną uwagę na postawę Karusi i starca.

Jaka sytuacja została ukazana w wierszu? Co się dokładnie dzieje? Gdzie?	
Jakie uczucia towarzyszą Karusi?	
Jaką postawę przyjmuje starzec? W jaki sposób	

ocenia opisane wydarzenia?	
Kim jest narrator? Kiedy się ujawnia? Z kim się identyfikuje?	

Faza podsumowująca

1. W balladzie *Romantyczność* Adama Mickiewicza konfrontuje ze sobą dwa światopoglądy – romantyczny („czucie i wiara” Karusi, narratora, mieszkańców miasteczka) oraz racjonalistyczny („mędrca szkiełko i oko”, starzec).
2. W utworze pojawia się wątek obłąkania (Karusia). Romantycy często wykorzystywali ten motyw (np. Juliusz Słowacki w *Balladynie*), ponieważ według nich szaleństwo nie było objawem choroby, ale dowodem bogactwa duchowego człowieka i jego wrażliwości.
3. Adam Mickiewicz podaje motto do *Romantyczności* – fragment z *Hamleta* Williama Szekspira: „Zdaje mi się, że widzę... Gdzie? / Przed oczyma duszy mojej”.

Zadanie dodatkowe

Chętni uczniowie mogą zapoznać się z picturebookami Iwony Chmielewskiej *Oczy* lub *Maum. Dom duszy* i wypisać z nich cytaty, które mogą być odzwierciedleniem światopoglądu romantycznego i racjonalistycznego.

Światopogląd romantyczny	Światopogląd racjonalistyczny

Literatura:

- Iwona Chmielewska, *Oczy*, Wydawnictwo Warstwy, Wrocław 2016.
- Heekyoung Kim, Iwona Chmielewska, *Maum. Dom duszy*, Wydawnictwo Warstwy, Wrocław 2016.

Temat 2: Co się wydarzyło nad brzegiem Świtezi? *Świtezianka* Adama Mickiewicza

Cele operacyjne. Uczeń:

- określa nastrój panujący w utworze;
- interpretuje obraz Kazimierza Alchimowicza *Świtezianka*;
- nazywa środki stylistyczne oraz podaje ich funkcje w balladzie;
- wskazuje cechy gatunkowe ballady romantycznej.

Przebieg lekcji

Faza wstępna

1. Nauczyciel włącza uczniom słuchowisko – interpretację głosową ballady Adama Mickiewicza *Świtezianka*.
2. Uczniowie gromadzą słownictwo określające nastrój utworu, na przykład: tajemniczy, fantastyczny, pełen grozy, romantyczny, baśniowy, mityczny, niezwykły, zagadkowy, enigmatyczny itp. Mogą skorzystać z internetowej lub tradycyjnej wersji *Słownika wyrazów bliskoznacznych*.
3. Nauczyciel prosi uczniów, aby uzasadnili, podając odpowiednie argumenty, że obraz Kazimierza Alchimowicza może być ilustracją ballady *Świtezianka*. Nie podaje im tytułu obrazu.

Kazimierz Alchimowicz, *Świtezianka*, między 1898 a 1900, źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel prosi, aby każdy z uczniów wylosował z kapelusza kartkę, na której zapisano wyraz (tytuł, gatunek literacki, narrator, tytułowa bohaterka, bohater, miejsce akcji, zawód, miejsce zamieszkania, motyw literacki, elementy fantastyczne, elementy realistyczne, epoka literacka itp.) Na podstawie wylosowanego słowa uczniowie zapisują w zeszyte pytanie jednokrotnego wyboru. W ten sposób powstaje klasowy *quiz* znajomości treści ballady Świtezianka. Przykłady pytań:
  - Co oznacza tytuł *Świtezianka*?
  - Jaki to gatunek literacki?
  - Kim jest narrator?
  - Kim jest tytułowa *Świtezianka*?
  - Jaki zawód wykonywał chłopak zakochany w dziewczynie?
  - Gdzie mieszkał chłopak zakochany w dziewczynie?
  - Gdzie rozgrywa się akcja utworu?
  - Jaki motyw literacki pojawia się w utworze?
  - Jakie elementy fantastyczne występują w utworze?
  - Jakie elementy realistyczne wstępują w utworze?
  - W jakiej epoce literackiej powstał utwór?
2. Uczniowie w parach wypełniają karty pracy. Na podstawie cytatów nazywają środki stylistyczne, za pomocą których w balladzie oddano nastrój tajemniczości i grozy. Szczegółowo określają ich funkcje.

Cytat	Środek stylistyczny	Funkcja
„Jakż to chłopiec piękny i młody? Jaka to obok dziewica?”		
„A wicher szumi po gęstym lesie”		
„Znikła jak lekki powiew wietrzyka”		
„Burzy się, wzdyma, pękają tonie, O niesłychane zjawiska!”		

„Jej twarz, jak róży bladej zawoje, Skropione jutrzeńki łezką”		
„Nie tobie igrać przez srebrne tonie, Lub nurkiem pluskać w głąb jasną”		

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel wyświetla uczniom slajdy z podsumowaniem wiadomości o *Świteziance* jako balladzie romantycznej. Krótką prezentację można przygotować na podstawie następujących informacji uzupełnionych ilustracjami:

Walenty Wańkiewicz, *Portret Adama Mickiewicza na Judahu skale*, 1827–1828, źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna

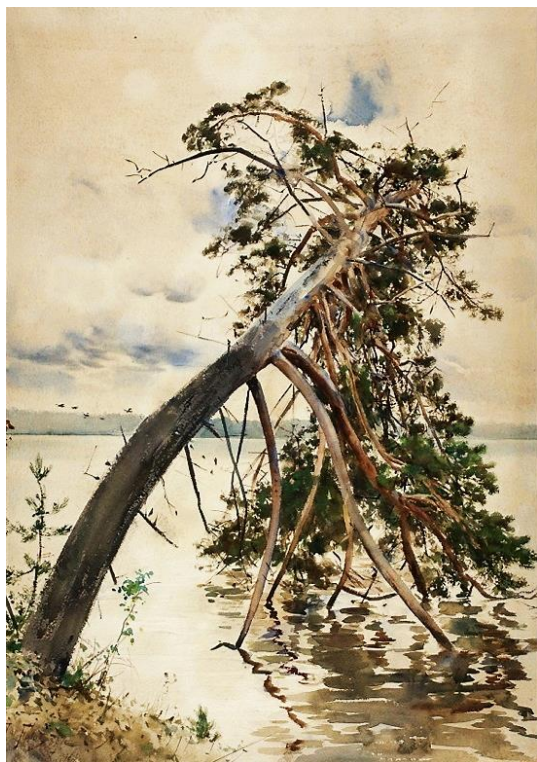
- *Ballady romanse* to tytuł cyklu utworów Adama Mickiewicza, który ukazał się w 1822 roku w Wilnie w I tomie jego *Poezyj*.
- W skład cyklu weszło 14 utworów: *Pierwiosnek*, *Romantyczność*, *Świtez*, *Świtezianka*, *Rybka*, *Powrót taty*, *Kurhanek Maryli*, *Do przyjaciół*, *To lubię*, *Rękawiczka*, *Pani Twardowska*, *Tukaj albo próby przyjaźni*, *Lilije*, *Dudarz*.

Witold Pruszkowski, *Rusalki*, 1877, źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna

- Ballada to nazwa gatunku literackiego, popularnego w epoce romantyzmu.
- Nazwa wywodzi się od włoskiego słowa *ballare*, oznaczającego „tańczyć”.
- Jedną z cech ballad jest ich rytmiczność osiągnięta m.in. dzięki rymom.
- Ballada jest gatunkiem synkretycznym, co oznacza, że łączy cechy liryki, epiki i dramatu.

Julian Fałat, *Świtezia*, 1888, źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna

Cechy ballad romantycznych:

- ludowość i wierzenia ludowe
- moralność ludowa („nie ma winy bez kary”)
- fantastyka (nimfy, rusalki, zjawy, duchy)
- nastój grozy i tajemniczości,
- przysłowia ludowe,
- język stylizowany na ludowy (elementy gwary i mowy potocznej, archaizmy i regionalizmy),
- przyroda jako żywy bohater.

Zadanie domowe

Uczniowie sporządzają notatkę podsumowującą na temat ballady *Świtezia*. Może mieć ona charakter streszczenia utworu lub planu wydarzeń.

Temat 3: „Zbrodnia to niesłychana, / Pani zabija pana” – wywiad z Adamem Mickiewiczem

Cele operacyjne. Uczeń:

- poznaje wybraną balladę Adama Mickiewicza;
- dowiadyuje się, czym jest wywiad;
- przeprowadza wywiad z Adamem Mickiewiczem;
- tworzy mapę myśli na temat *Ballad i romansów*.

Faza wstępna

1. Spośród podanych tytułów wybrany uczeń losuje jeden: *Świtezia*, *Rybka*, *Powrót taty*, *Kurhanek Maryli*, *Rękawiczka*, *Lilije*.
2. Czytają na głos wylosowany utwór. Mogą również wysłuchać jego interpretacji głosowej. Nauczyciel przygotowuje wcześniej odpowiednie materiały (może wybrać fragmenty podanych ballad).

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel wyjaśnia uczniom, że na lekcji będą wcielać się w postać dziennikarzy, którzy przeprowadzają wywiad z Adamem Mickiewiczem jako autorem *Ballad i romansów*.
2. Pyta uczniów, czy powinien ich zdaniem wyróżniać się dobry dziennikarz. Zwraca uwagę na etykę zawodową, kulturę osobistą, przygotowanie merytoryczne itp.
3. Uczniowie zapisują w zeszycie zasady przygotowania się do wywiadu, na przykład: określenie tematu wywiadu, zdobycie wiedzy o rozmówcy, zachowanie obiektywizmu, koncentracja na słowach rozmówcy.
4. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. Każda z grup przygotowuje pięć pytań do wywiadu z Adamem Mickiewiczem. Ważne, aby pytania nawiązywały do *Ballad i romansów*, dotyczyły inspiracji Mickiewicza, kontekstu biograficznego, cech gatunkowych itp.

5. Uczniowie przeprowadzają wywiad z Mickiewiczem. W rolę poety wciela się nauczyciel.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie tworzą mapę myśli podsumowującą wiedzę zdobytą podczas cyklu lekcji o *Balladach i romansach*. Zadanie może być również wykonane w domu.

Wskazówka metodyczna: <https://www.umcs.pl/pl/baza-wiedzy,19255,najlepszy-sposob-na-notatki-mapy-mysli,90019.chtm> [dostęp: 02. 12. 2022]

Materiały pomocnicze dla nauczyciela:

- Adam Mickiewicz, *Ballady i romanse*, komentarze Emilia Kiereś, ilustracje Marianna Sztyma, Wydawnictwo Egmont, Warszawa 2018.
- Bogusław Dopart, *Ballady i romanse – przełom i kontynuacja*, [w:] Adam Mickiewicz, *Ballady i romanse. Wydanie jubileuszowe*, oprac. B. Dopart, M. Woźniewska-Działek, Pewne Wydawnictwo, Kielce 2022, s. 273–297.
- Anna Nasiłowska, *Historia literatury polskiej*, Wydawnictwo IBL, Warszawa 2019.
- film krótkometrażowy *Świtezianka* (*The Nixie*; reżyseria Julia Bui Ngoc i Mai Bui Ngoc)
- obrazy Witolda Pruszkowskiego i Johna Williama Waterhousa